

4. Լեզուս Բոսնաց — Վարժ ընթերցանութիւն, Թարգմանել ի ոռեսերնէ ի հայ զթիւթե նախադասութիւնս յառաջին եւ յերկրորդ մասանց զանադրոցն յօրինեալ ի Տէր Յակոբիանէ: Եւ

5. Վայելչագրութիւն հայերէն եւ ոռեսերէն:

ԺԲ. Եթէ դժուարանան Առաջնորդք եւ Թեմական Տեսուչք դտանել զաշակերտացուն անթերի պատրաստելալ վասն առաջնոյ դասարանին յայնպիսի տեղիս, ուր չիցեն կանոնաւոր դպրոցք (յօդ. Բ.), խնամս ունիցին ի վերայ նոցա առ ժամանակ մի տալով զայնոսիկ յուսումն ի մերձակայ կանոնաւոր դպրոցս ի պատրաստութիւն եւ ապա առաքել ի ճեմարան:

ԺԳ. Եթէ նորամուտ աշակերտք ոչ ունիցին զպայմանն զամենայն ի վեր անդր նշանակեալս, յետոյ դարձուցանին աւանդադրամովքն, զոր բերեալ են:

Ի 10 ԴԵԿՏԵՔԷՐԷ 1879 — 4

Ի Ս. ԼԵԶՆԱՅԷՆ:

Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՍԻՆՕԴԻ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՎՃԻՌՆԵՐ.

Ի 25 հոկտեմբերի 1879 ամի: Որպէս ի բանից վերոյգրեալ յայտարարութեան Գէորգ Արքեպիսկոպոսի տեսանի զի մինչ նա ինքն Գէորգ Արքեպիսկոպոսն, զբաղում ժամանակս կացեալ ի Պիատիգորսկի, եթէ ինքնին եւ եթէ ի ձեռն Յովհաննէս վարդապետի աշխատ լեալ ի վերջոյ դժուարացեալ է համոզել զժողովրդական Գէորգեւսկոյ, ի համաձայնութիւն առ ի տալ ի զումարաց եկեղեցւոյ տեղւոյն զ5000 ռուբլիս փոխարինաբար ի պէտս աւարտման շինութեոց նորոգ կառուցանելի եկեղեցւոյն Պիատիգորսկոյ, զիւրդ ապաքէն Սարգիս քահանայն տեղւոյն կարէր յաջողել ի կատարել զյանձնարարեալք փոխարինութիւն. մանաւանդ թէ զմիջ օգուտ կամ վնաս էր քահանային ի տուչութենէ դրամոց, երբ ծայրացոյն հողերոյ իշխանութեան կամք էին եւ են յառաջ տանել զմտադրութիւն աւարտման եկեղեցւոյն ընդ թեմէն: Ուստի եւ յայս նուազ ըստ նախընթաց հաճութեան Վեհափառ Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց պատուիրել նորին գերապատուութեանն զամենայն զհնարաւոր միջոցս եւ զեղանակս ի գործ դնել եւ համոզել զժողովուրդս Գէորգեւսկոյ, տալ փոխարինական կարգաւ ի զումարաց եկեղեցւոյ իւրեանց զ5000 ռուբլիս, ի պէտս շինութեան եկեղեցւոյն Հայոց Պիատիգորսկոյ համաձայն զբաւար խոստմանց նոցին, նաեւ յանձնել միում ի բարեյոյս անձանց զժապաւինեալ մատեան ի Թեմական ատենէն Աստրախանու, որպէս զի ընկալցի եւ արժանադրեացէ զնուէրս, որք զիմենն ի համառային ջերմուկս ի Պիատիգորսկ. տալով ստորագրել նուիրատուացն յաջուն եւ ի նպաստ շինութեան եկեղեցւոյ տեղւոյն մինչեւ ցաւարտելն, ըստ որում հասեալ է ի տեղեկութիւն Սինօդիս, զի եւ 5,000 ռուբլիս փոխարինելիք ի Գէորգեւսկոյ չեն բաւական վասն աւարտելոյ զշինութեան եւ կարօտի այլ եւս բազում դրամոց. միանգամայն զամենայն ջան եւ զիրոյթ կալնուլ ի վերջաւորել զյիշատակեալ փոխառութիւնն եւ ընդունել զնպաստս ի ձեռնհաս ազդայնոց առ ի աւարտել զշինութեան. որպէս զի մի՛ բնաւ տեղի տացի ժողովրդականացն վերստին ծանձրացուցանել զՆորին Վեհափառութիւնն եւ զՍինօդս նորոգ խնդրագրութեամբք. ըստ այսմ առարկայի, իսկ յետ աւարտման շինութեան յիշեալ եկեղեցւոյ, կարգադրել այնպէս զի յարդեանց աւուր օծման եկե-

դեցւոյ մասն ինչ վճարեցի եկեղեցւոյն Գէորգեակոյ եւ ի տարեկան եկամտիցն եւ յարդեանց եկեղեցւոյ հետգնեալ վերադարձուցանել տալ եկեղեցւոյն Գէորգեակոյ եւ զփոխարինեալ դումարն մասն առ մասն համաձայն դրաւոր պայմանադրին եւ կապակցութեան ժողովրդականաց Պիտաիգորսկոյ որ ընդ Հայոց եկեղեցւոյն Գէորգեակոյ:

Ի 24 հոկտեմբերի 1879 ամի: Որովհետեւ կանոնական կոնդակաւ Վեհափառ Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց արգելեալ է անդափոխութիւն քահանայից ի միոյ յեկեղեցւոյ յայլ եկեղեցից, այլ պարտին մնալ մինչեւ ցմահ յայնմ եկեղեցւոց: յորոյ վերայ ձեռնադրեալք են, համաձայն կարգին նախնի սրբոց Հարց, եւ զայսմանէ Սինոդս քանի քանիցս պատուիրեալ է վիճակային Առինից խտաւ արգելով նոցին զանդափոխութիւն քահանայից եւ մի՛ խիբ եղծանել զայն նախնական կանոն, որպիսի կարգ եւ տնօրէնութիւն պահպանի ճշտութեամբ յամենայն վիճակսն Հայոց բաց ի վիճակէն Տփլիսու, որ բազմիցս եղծեալ է այն կարգ, եւ տուեալ առիթ անբաւականութեանց եւ դժոռութեանց քահանայից եւ ժողովրդեան վիճակին, ուստի եւ այս վերջին անգամ սաստիկս պատուիրել Կոնստանտնուպոլսի այնմիկ ի ստանալ հրամանադրութեանս լինեացս միոյ հօթնիկի փոյթ կախուլ զԳէորդ քահանայն Գնունի առանց իրիբ պատճառարեութեանց վերադարձուցանել յիւր առաջին տեղին եւ յեկեղեցին, յորոյ վերայ ձեռնադրեալն է, եւ զկատարմանէն փութով յայտնել Սինոդիս:

Ի 29 հոկտեմբերի 1879 ամի: Առ ներկայ առաջարկութիւն Մակար Արքեպիսկոպոսի ծանուցանել Նորին Գերապատուութեան, թէ Սինոդս յաւէտ օգտաւէտ եւ յարմար համարի զի որոնեալ գումանկիր այդր ի Բիշնեւ քողարքի զտուն կամ զկալուած ինչ արդիւնաւէտ սրժողութեամբ 6,000 ռուբլեաց, որիւ գնեալ յանուն եկեղեցւոյն, արդիւնը նորին զործադրեսցին ի պէտս կարօտաւոր զպրօցաց տեղւոյն, ուստի եւ յանձնել նորին գերապատուութեան փոյթ կախուլ առ ի ձեռս բերելոյ զայնպիսի կալուած եւ առաջարկել Սինոդիս ըստ կադգին վասն պատշաճական անօրէնութեան:

Ի 31 հոկտեմբերի 1879 ամի: Հրամայեցաւ տալ լուծումն փոխանորդի հօտի Սինեաց Յովհաննէս Վարդապետի Դաւամեանց ի ձեռս բերել զյատակաղիծ վիճաւոր մասունց զիտնոցն քացաքերոց ի յայտարարութեան նորին, եւ յանձնել զայնս փատարանին նոյնպէս եւ ստանալ զպատճէն զաշտային օրադրութեանց (ПОЛЕВЫЙ ЖУРНАЛЪ) վասն ապագայ հարկաւորութեան. վճարելով զծախս նոցին յարդեանց վանուցն:

Ի 29 հոկտեմբերի 1879 ամի: Ի պատճառս հակառակ կոչմանն եւ մարդկութեան իսկ վարելոյ Դեռնոյ քահանայի Չնարերդեցոյ, յայս առաջին նուաղ ենթարկել զնա վնց ամենայ ապաշխարանաց ի սուրբ Կարապետի վանս Երնջակայ եւ յետ ապաշխարանացն ստորադրութեամբ պարտաւորել զնա մի՛ եւս վստահանալ յայնպիսի անդում արարս ձեռնամխել, զորմէ յայտնելով Հոգեւոր կառավարութեան Հայոց Նախնիքեանայ պատուիրել ածել ի կատար զայս վճիռ Սինոդիս:

Ի 7 նոյեմբերի 1879 ամի: Զառաջի արարեալ ի վանահօրէ Սեւանայ անուպատի անդիր մատենան վաւերացուցեալ ի Սինոդիս, վերադարձուցանել առ նա պատուիրելով նմա յետ անձերի արժանադրելոյն ի նմին ի հին մայր մատենէ զամենատեսակ զարդս, ա-

նոթելով նաև զկայս եւ զանշարժ կողուածս վանուցն, համաձայն տուեալ ի Սինոդիկս հրահանգութեան առաջի անկել Սինոդիս ընդ հին մանեկին վասն բազմատունեան:

Ի 12 նոյեմբերի 1879 ամի: Ընկալեալ ի նկատողութիւն որպէս զհանդամանս բողոքանաց փոխանորդին Գորբոյ զՍտեփանոս աւագ քահանայէ Տէր Ստեփանոսեանց, նոյնպէս եւ զաննեբեկի արարս նորա յիշատակեալս ի խնդրադրին Հոգարարնուաց, յայն առաջին նուագ հրամանադրել Կոնսիստորիային Վրաստանի զՍտեփանոս աւակ քահանայն Տէր Ստեփանոսեանց հետնցուցանել ի պաշտօնէ Անդամութեան Հոգեւոր Կառավարութեան Գորբոյ եւ ի տեղի նորա կարգել զոմն ի քանադէպ քահանայից տեղւոյն, ազդելով ընդ նմին տէր Ստեփանոսեանց աւագ քահանային զդոյշ կողմանայել կենցաղավարութիւնէ եւ ի զայնակղեցուցիչ ընթացից հակառակ կողման եւ անտիճանի իւրոյ երկիւղել տաժաժաղարտութեանն առաջ զմայմարս մովսէրան զօրոս:

Ի 12 նոյեմբերի 1879 ամի: Համաձայն խնդրոյ վանահօր Նախալիկայի վանից Ստեփանոս վարդապետի Մելիք-Դաւթեան, կարգել զՆախիջեանայ բաղաքացի Պ. Մահտեսի Մկրտիչն Թուշկեան եւ Մահտեսի Ստեփանոսն Ղարախանեան ի պաշտօն հոգարարնութեան վանուցն, այնու զի նորա ըստ յայտնի Սինոդիս ազգասիրական եւ առաքինական եռանդեան իւրեանց զուն զործեսցեն ամենայն ճգամբք եւ ջանքք պաշտպանել զկայս եւ զարդիւնն հոշակուոր վանուցն, առ ի վերածել վնա աջակցութեամբ եւ զործակցութեամբ ընդ վանահօրն ի շէն եւ ի բարեգարգ գործիւն, յորմէ խանգարեալ գանի յերեսաց հարստահարութեանց տեղական Պարսից, զորմէ տալ զխուլ վանահօրն, արդոյ հողաբարձուացն եւ հոգեւոր Կառավարութեանն Նախիջեանայ:

Ի 24 նոյեմբերի 1879 ամի: Հրամայեցաւ տալ զիտել Կոնսիստորիային Տիխուաց Թէր ըստ որում շինութիւն փոխանորդարանի Նիսաւէտպօլու, նաեւ կացութիւն տեղ փոխանորդաց Է վասն սլայճառութեան եկեղեցեանց եւ ի պարծանս ժողովրդեան, եւ մասաւանդ առաջնորդարանք առհասարակ ի վիճակս մեծաւ մասամբք շինեալք տեղ եկեղեցական արդեամբք, վասն որոյ եւ պատուիրել Անսիստորիային տնօրինել զվարձն բնակարանի փոխանորդի եւ կառավարութեան Նիսաւէտպօլայ վնարի անպատճառ յեկեղեցական արդեանց, հրաւիրելով զԵրեսփոխանս կատարել զտնօրէնութիւն Սինոդիս ըստ այսմ առանց յետաձգութեան, ընդ նմին եւ տալ կառավարութեան իրաւունս նորոգելոյ զհին զաշնադիւն ըստ առաջնում պայմանի:

Ի 24 նոյեմբերի 1879 ամի: Առ առաջարկութիւն հոգեւոր Կառավարութեանն Նախիջեանայ տալ զիտել նմին, Թէ Թէ եւ ի պաշտօնավարութեան եւ ի պահպանութեան հաշուց Թոյլատրին արդարեւ ի կողմանէ երեսփոխանաց բազմատեսակ զանցառութիւնք, եւ հետեւարար գաշտմն եւ կորուստ եկեղեցական արդեանց, սակայն ի վերայ այն ամենայնի յայտնիս անկարգ զործողութիւնս երեսփոխանաց չեն ազատք ի ստգտանաց եւ տեղական մերձաւոր հոգեւոր իշխանութիւնք, որք անխոյժ դտնալ ունել զհսկողութիւն եւ զվերահասութիւն ի վերայ եղանակի պաշտօնավարութեան նոցա, որ պահանջի նաեւ օրինօք, Թոյլուն ի կամս երեսփոխանաց, իսկ ժողովրդականք, նոյնպէս եւ անդիտակիր իրաւանց իւրեանց ի դործս եւ ի հաշուէտեւութեանս պայմանադրեալ օրինօք, հային յայն ամենայն անտարբեր աչօք եւ լուսն:

թեմայի, ըստ այսմ պարտականութիւն իսկ է զի հոգեւոր իշխանութիւնը ի դէպ ժամու կամ անժամբ կամ ի ձեռն տեղական դործակալաց եւ հաւատարիմ քահանայից այցելել եկեղեցեաց, եւ տեսնել զհաշիւս երեսփոխանաց նոցին, հրաւիրելով յայն զժողովրդականս, որոց եւ բացատրելով մի առ մի զիրաւունս պարտականութեան հսկողութեան եւ հաշուէտեսութեան երեսփոխանաց յիւրաքանչիւրում ամի, հրահանգելով զնոսա ի պարտաճանաչութիւն, որպէս զի մի՛ ինքնակամ վարչութեամբ նոցին ի կորուստ մասնիցին արդիւնք կենդեցեաց, որպէս բազմիցս է տեսնալ ի տեղիս տեղիս, եւ այնպէս զսոսա առնուլ յաճախակէս անկարգութեանց եւ վնասակարութեանց երեսփոխանաց, յաննեքելի զրկանս կենդեցեացն, ուստի վերադարձուցմամբ առաջարկեալ հաշուէմատենի երեսփոխանի եկեղեցեայն սրբոյն Գէորգայ Նախիջեւան քաղաքի, հրամանագրել կառավարութեանն վարիլ ըստ ամենայնի համաձայն ի վեր անդր բացատրեալ պատուիրանաց:

Ի 25 նոյեմբերի 1879 ամի Հրամանագրել Կոնստանտնուպոլսի Ղարաբաղու զՄիրախէ քահանայն Տէր Գրիգորեանց ի պատճառս յանդիմութեան նորա ընդդէմ տնօրէնութեան հոգեւոր իշխանութեան իւրոյ ընդ ձեռն քաղաքական իշխանութեան առաքել ի վանս Տաթեւ, պատուիրելով վանահօրն տեղւոյն ընդունել զնա իբրեւ ասպախարոյն եւ հոգալ զսէտս անդիւն նորա ի շարս միաբանից, ունելով արժուն հրակողութիւն ի վերայ բարոյք զնացից եւ համեստ կենցաղավարութեան նորա, իսկ ի լրանալ սահմանեալ ժամանակի ապաշխարանացն յայտնել Սինօղիս եւ մնալ ի կողմանէ սորին պատշաճական տնօրէնութեան:

Ի 26 նոյեմբերի 1879: Առեալ ի նկատի զհանգամանս տեղեկութեանց դործոց Սինօղիս, եւ զներկայ յայտարարութիւն հոգեւոր կառավարութեանն Նախիջեւանայ, Սինօղս գտանէ զի կառավարութիւնն փոխանակ իսկութեամբ կատարելոյ զիմաստ երաժանագրութեանս այն է ի դէպս կամովին ոչ վճարելոյ Թաղէոս քահանայն զհաշուեալ ի վերայ նորա զինս դրբուկացն եւ զճանապարհածախս քննչին, պահանջել զայնս ընդ ձեռն երեսփոխանին եւ կամ ընկերակցի Նորա եւն, ստանայ զանջիւմ բացատրութիւնս նորա եւ այն յետ երից ամաց առաջարկէ ի կրկին տնօրէնութիւն Սինօղիս հակառակ վճողական հրամանիս Սինօղիս, ուստի վերստին պատուիրել կառավարութեանն Նախիջեւանայ փութանակի ի կատար ածել զնոյն հրամանագրութիւն Սինօղիս որ ընդ № 3524, ըստ բառական մտացն, ազդելով անդամոց եւ քարաուղարի նորին մի՛ եւս նամանորինակ աւելորդ զրազրութեամբ եւ անհիմն բացատրութեամբ հակառակ վախճանական հրամանի Սինօղիս, վերստին մատչիլ ի խնդիր կրկին լուծման վասն որ եւ իցէ առարկայի:

Ի 26 նոյեմբերի 1879: Արդիւնեալ Սինօղս յառաջին նուազի, նկատելով զի ի հոգեւոր կառավարութեանն Նախիջեւանայ յառաքեալ զրամոց աւելի բարձեալ են ծախք փոշտալի, զգուշացուցեալ է նմին, եւ առ այն չստանալով զպատասխանիս, նկատեալ է վերստին զնոյնպիսի զանցառութիւնս, որում կրկնեալ զնախկին պատուէր իւր, զարձեալ մնացեալ է անօգտաւիրանս ապա յերրորդիւն կառավարութեանն զնոյնպիսի զանցառութիւնս, Սինօղս ստիպեալ է ազդել քարաուղարի նորին թէ ի դէպս

Նշմարելոյ Սինօղիս զնմանօրինակ զանցառութիւնս որ հետեւարար համարի խար-
դախութիւն, ունի ենթարկել զնա ի ներքոյ օրինական պատժոյ, ուստի եւ ըստ պատ-
աղարարութիւն Սինօղիս վասն զանցառութեանց կառավարութեան Թոյլատրելոց
յիւրիս նուազս զհրամանաւ ծայրագոյն իշխանութեան իւրոյ, Սինօղս իրաւացի ար-
ժանի դատեալ է առնել զայնպիսի յանդիմանութիւն եւ մանաւանդ, զի քարտուղարն
պարտաւոր է յառաքելն զդրամս, յաւելեալ կօպէկատրամբ ի ծախուց փոշոյնի անա-
ջարկել ի կառավարութիւն եւ կամ ի սակասելն պահանջել, որ էր քաղաքութիւն եւ
արդարութիւն համաձայն օրինական կարգի, եւ ոչ մնալ ի լռութեան, ուր Թէ կառա-
վարութեան չէ հարկ, ի բաց հանելով զծախսն, զմնացորդսն նշանակել ի յայտարար-
ութեանն, այլ ի դրնն յետ հանելոյ զծախսն փոշոյնի ի գումարոյն, զմնացորդսն
պարտ էր առարել, յայն դէպս չկարեն յառաջ գալ նմանօրինակ շփոթութիւնս
եւ զի որովհետեւ հոգեւոր կառավարութիւնն ունելով ի նկատի զվերոյդիւնալ զան-
ցառութիւնս իւր, հակառակ կարգին ստորադրելութեան անտեղի պատճառաւ ար-
դարս կացուցանելով զքարտուղար իւր, յիրաւացի պատասխանութեան է ի դէմս
ծայրագոյն իշխանութեան իւրոյ անդէն անդ վստահանալ ասօրինի համարելով
աղարարութիւնն այն խնդրէ իբր պատուիրել ծառայողաց սորին չջարժել զրա-
րեմտութիւն Ատենակալաց Սինօղիս ի բարկութիւն, վասնորոյ ըստ այսմ անվայել
զրուածոց առնել Փոխանորդի. Անդամոց եւ քարտուղարի կառավարութեանն զիստ
յանդիմանութիւն, աղդիւով զի ի դէպս վերստին նկատելոյ զնմանօրինակ զանցա-
ռութիւնս, Սինօղս ստիպեալ դոցի ոչ միայն արտաքսել ի պաշտօնէ զքարտու-
ղարն, այլ եւ զփոխանորդ եւ զանդամս նորին:

850 Նոյեմբերի 1879 ամի. Արովհետեւ ռոճիկ ատենողարի Աոնսիստորիային
Վրաստանի Սինօղս նշանակեալ է ըստ առաջարկեալ շտապին ի Աոնսիստորիային
այնմիկ եւ ի վիճակաւորէն ի տարին ութն հարիւր բութիլ եւ այն համեմատու-
թեամբ ընդ ռոճկադրամոց միւս ատենադպրաց Աոնսիստորիայից կարի առարել հա-
մարի եւ մանաւանդ զի յատկացուցեալ ռոճկադրամ Բէկթանեանցի հաժախատար
է նաեւ ընդ ռոճկադրամոց Ատենադպրի սորին եւ Թէ զարդիս վերստին յաւելու-
ցուցանելն ռոճկադրամոց Ատենադպրի Աոնսիստորիային Վրաստանի առաւել քան
զնշանակեալն ռոճիկս Ատենադպրի սորին, Սինօղս միանգամայն անկանոն համարի
եւ հակառակ օրինական կարգի, վասն որոյ եւ ըստ այսմ ներկայ միջնորդութիւն
Աոնսիստորիային առնել զքացատութիւն, յաւելլով զի եթէ նա անհամաձայն զտանի
շարունակել այնու ռոճկաւ զպաշտօն իւր, Սինօղս ունի նշանակել զայլ մի ի
տեղի նորա:

Ի 5 զեկտեմբերի 1879 ամի. Առեալ ի նկատողութիւն զհանդամանս վերոյդրեալ
յայտարարութեան վիճակային Աոնսիստորիային Հայոց Վրաստանի որ վասն բար-
նալոյ զքաղաքամասնակցիս արտաւնջս եւ անբաւականութիւնս եւ պանելոյ զժողո-
վրդականս եկեղեցականս զիւղօրէից Ախալցխոյ ի խաղաղութեան եւ կարգելոյ կա-
ռավարիչ ի վերայ արդեանց զիւղօրէիցն ի զիմաց Հոգեւոր իշխանութեան եւ տե-
ղեկանալոյ դոյնալի արդեանց եւ ամենայն եկամտից նոցին եւ վասն հակելոյ ի վե-
րայ սահմանաց զիւղօրէիցն եւ այլն, Սինօղս սրբոյ էջմիածնի իբրեւ փորձ յայսմ ամի

միայն նշանակէ: Կառավարիչ արգեանց եւ ամենատեսակ նկատողից զիւրօրէից սուրբ Պրկիչ եկեղեցւոյն Ախալցխայ զորոժամիս տեղւոյն զԽորէն ա. քառանայն Բարսղեան, որ տեղեկութեւ ըստ կալուածոց եւ սահմանաց զիւրօրէից եւ սահմանայն բնաւորութեան տեղակայն ընտելացն, եւ տալ նմա զիսկաւար իրաւունս համաձայն պայմանաց դաշնագրոյն անցելոյ տալ տանց հարստանարութեան եւ նեղիւյ զընակիչս ամենայն հաւատարմութեամբ ժողովել զորոյր եկամուտս եւ մի առ մի արժանագրել ի ժապաւինեալ մատենի տեղեկոյ ի Սինօղէս, ընդ նմին աշխատ կանուի ի յարմարութեւ ժամանակս տարւոյն օդուաւ տալոյն զնօր վաճառել զգոյնակի կրկուայն բնորս զիւրօրէիցն եւ անաշարկել ի կոնսիստորիայն ի կառավարութիւն ուսումնարանին Ախալցխայ յամսոյ յամիս զհաղար բարբիս եւ զնպաստան Ճեմարանի Մայր Աթոռոյս եւ վասն բարնալոյ մանգաղան զկասկածանս ժողովրդականացն Ախալցխայ, պատուիրել Կոնսիստորիային Վրաստանի ընտրութեամբ ի կողմանէ հասարակութեան Ախալցխայ քաղաքի կարգել զմի որ բարեյոյս անմն առ ի վերահասու լինելոյ ամբողջութեամբ զբոլոյ Խորէն քառանայն ի ժապաւինեալ մատենին զամենայն զայացեալ արդ'ւնս, իսկ ի վերջ տարւոյն զտուեալ ի Սինօղէս ժապաւինեալ մատենն ներկայացուցանել ի նկատողութիւն Սինօղիս առ ի տնօրինելոյ զարժանն: Չայսմ կարգադրութեան Սինօղիս հաղորդել վիճակային Կոնսիստորիային Վրաստանի առարմամբ ժապաւինեալն մատենի առ ի կարգադրելոյ զարժանն համաձայն մտաց օրադրութեանս:

Ի 10 դեկտեմբերի 1879 թիւ: Որովհետեւ վանահայր Ուշքիխոս վանից Եովհաննէս վարդապետն ըստ կանխագոյն հրամանի Վեհափառ Հայրապետի ամենայն Հայոց քայցեալ է ի Հին Բայաղիտ քաղաքի գուսումնարան վարձելով զերկուս ուսուցիչս, որոց տարեկան ռոճկարամս ընդ այլոց ծախուց նշանակեալ է զչորս հարիւր քան բութիս, վասն որոյ հրամանագրել զանձապահի Աթոռոյս, առ այժմ հանեալ ի ծախս ի ժառանգի աւանդապաշտութեան արգեանց զմի հարիւր տասն բութիս ի հաշիւ ժողովեալ զբաւոց յանուն զաղթականացն ընդ գրութեան Սինօղիս առաքելով ընդ ձեռն պարոն Մարգարայ Դանիէլ Տէր Ղազարեան Հին Պաշաղիտեցւոյ առ վանահայրն Ուշքիխոս վանից ծանուցանել թէ որովհետեւ Սինօղս ունի առաջել զտարեկան տոկոսիս համայն ժողովեալ գումարոյն յանուն զաղթականացն առ Արեւելեան զպրօցասիրաց ընկերութիւնն որ ի Կ. Պօլիս, որ եւ ունի անօրինել եւ հոգալ զծախս կառավարութեանն ի թիւս այլոց ուսումնարանացն Ղազարշակերտ եւ Բաղրեւանդ զաւառացն, ուստի յետ այսր զիմն զայնմանէ ուղղակի առ յիշեալ ընկերութիւնն, եւ զտոացմանն առաքեալ մի հարիւր տասն բութեաց ծանուցանել ի տեղեկութիւն Սինօղիս:

Ի 17 դեկտեմբերի 1879 թիւ: Առարմամբ միոյ ժապաւինեալ մատենի հրամանաւ զբել վառավարչի Էջմիածնապատկան կալուածոց Քիշնեւի նախ զրել ի նմին համարաւ մի առ մի յախմէլ յանուանէ զամուսնու Էջմիածնապատկան տանց, կրպակաց եւ այլոց բացարձութեամբ հանդերձ թէ յայնոցիկ ի բարանչիւրն ճրարն վարձու տուեալ են ի տարին եւ հրոց, նմանապէս զրել ի նմին զտուացեալ արդիւնս վարձուց անոցիկ կալուածոց յընթացս 1880 թիւ: եւ յետ այնորիկ յողումար վկայեալ լինին օտորադրու-

Քեամբ վճարողաց դրամոցն, եւ երկրորդ զրել ի նմին զծախս վերանորոգութեանց եւ այլոց կարեւորութեանց ըստ կոմիսարոյն լուծման Սինօղիս եւ տուեալ հրահանգութեան, վաւերացուցանելով զյոգողածան ստորագրութեամբք ստացողաց դրամոցն, եւ ի վերջ տարւոյն առաջարկել զայն մատենան հանդերձ յաւելնալ դրամովք եւ համառօտ հաշուէցուցակաւ ի զննութիւն Սինօղիս ոչ անագան ց4ն փետրվարի 1881 առանց թողոյ ապաւկաց ի վերայ վարձաւորաց:

Ի 17 դեկտեմբերի 1879 ամի: Ըստ որում Սինօղս նախնական տնօրէնութեամբ իւրով տուեալ է արդէն փոխանորդին Տաթեւայ իրաւունս վարձելոյ զփաստարան ի պաշտպանութիւն կալուածոց վանուցն, որպէս ի դէպս երկրաչափութեան, նոյնպէս ի ծաղկն ըստ այնց վեճ ինչ ի դատարանի, ուստի եւ յանձնել նոյն փոխանորդին բնորել եւ կարգել զփաստարան ի նոյն պէտս, զորս ի նոցունց ինքն ընդ պատուսխանատուութեամբ իւրով եւ ըստ իւրումն մերձաւոր նկատողութեան, արժան եւ օգտաւետ դատեսցի, նկատմամբ յառաջադիմութեան եւ օգտի վանուցն:

Ի 17 դեկտեմբերի 1879 ամի: Ի պատճառս մերձենալոյ առաջիկայ 1880 ամի հարկաւոր է առնել զտնօրէնութիւն յաղաղս տալոյ վանահարց վանօրէից եղելոց ընդ տեսչութեամբ Սինօղիս, այն է, Հոսիփիմեայ, Դոդակաթի, Գայի-նիայ, Գեղարդայ, Սեւանայ, Մուղնոյ, Երնջակու, Ընկերութիւն Հառիճայ, Գօշ Միսիմարայ, Թովմայի Առաքելոյ Վերին Ագուլեաց, Ստաթէի Առաքելոյ, Խոր-Վիրապու, Սրբոյն Ստեփաննոսի Կարմիր վանուց, Հաղարծնոյ, Մակարայ վանից, Էջառեայ որ ի Զաղկաձորս, սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկային որ ի ձորն Դարաշամբայ, սրբոյն Որոտնայ, սրբոյ Խաչին Արկեազու, Կամբջամորոյ զօրավանից, սուրբ Խաչ վանից հնոյն Ղրիմու, սուրբ Խաչ վանից Նոր-Նախիջեւանայ, Գնտեւանից եւ Զարեայ անապատի, զժապաւինեալ մատենանս յաղաղս զրելոյ ի նոսին զմուտս եւ զծախս յընթացս առաջիկայ 1880 ամի, վասն որոյ հրամայեցին, առաքեալ առ իւրաքանչիւր վանահարս զմի մի ժապաւինեալ մատենան պատուիրել նոցա զրել ի նոսին զամենայն դրամական եւ նիւթական մուտս եւ զծախս վանուցն կանոնաւոր հաշուեպահութեամբ, զնելով ի վերայ նոցա զպարտաւորութիւնս նախ զամենայն զյաւելեալ դրամս եւ զպաշարեղէնս ի վերջ ներկայ տարւոյս զրել ի մուտս ի սկզբան հաշուեպահութեան 1880 ամի, եւ յետ այնորիկ շարունակաբար եւ առանց յետաձգութեան զրել կարգու օրական զմուտս եւ զծախս տարւոյն, երկրորդ չառնել զոր եւ է կալուածական արտաքոյ կարգի ծախս առանց նախապէս լուծման սորին, երրորդ ըստ կանոնի տալ հաստատել զամենայն զյոգողածս ծախուց ստորագրութեամբք այնոցիկ, որք տառնան զդրամս կամ զնիւթեղէնս, չորրորդ ի դէպս զպարտման պաշտօնի իւրեանց ի բաց տուեալ զծախսըն ի մտից ցօր երանելն նոցա ի պաշտամանէ զյաւելեալսն յանձնեալ յաջորդի իւրեանց ստորագրել տալով յետագայի իւրեանց ի հաշուեպահութիւն ի ներքոյ հաշուոյ, եւ զհամառօտ ցուցակ յանձնելոց առաջի առնել Սինօղիս ի միասին ընդ յաջորդող վանահօրն, հինգերորդ ի վերջ տարւոյն զնոյն իսկ հաշուեպահութեան մատուցանել ի զննութիւն Սինօղիս հանդերձ համառօտ հաշուէցուցակաւ տարեկան

հասանելի եկամտից իւրաքանչիւր կարուածոց առանձին տնայեացի եկամտից, մնացեալ ապստեղաց եւ աստատարակ տարեկան մօից եւ ծախուց, վնցերորդ շարժական կայս եւ անշարժ կարուածս վանօւելոցն որպիսիք են, կարուածք, անասնեղէնք, կահ կարասիք եւ այլ սոյնպիսիք, որք արդէն զրիալ են ի տուեալ առանձին մայր տումարի: Վերստին զրել ի տարեկան տումարին եւ ցյաւելեալսն ի տարւոյն զրել ի ներքոյ այնր եւ մուծանել ի մայր տումարն այնմիկ, եւ եօթներորդ զզինս հաշուեմատենի մի բուրի ց1-ն փետր. առաջիկայ ամի անշարժ առաքել ի հաշուարարական մասն Սինօղիս ի վճար զնոց փոխարինաբար գնեալ մատենից ի հաշիւ վանօրէիցն:

Ի 26 զեկտեմբերի 1879 ամի Չերեւիդոցն ի զննութենէ ժողովրդեալ մատենի հոգեւոր դպրոցին Հայոց Ղարաբաղու յրնժացս 1879 ամի անցուցանել յօրադիր եւ զմատենան համարելով զննեալ յետս դարձուցանել ի հոգաբարձութիւնն եւ պատուիրել ներկայ հոգաբարձուացն մի՝ Քոյլտտրել ի դրամաւոր հաշիւս հոգաբարձութեան թուղթիւն եւ զանցառութիւն ինչ ըստ օրինակի նախորդաց իւրեանց երկիւղիւ խաղաղչն պատասխանատուութեան:

Ի 26 զեկտեմբերի 1879 ամի: Համամայն վերոյդրեալ մակագրական ուռաշարժութեանն Վահագնաւ Հայրապետի ամենայն Հայոց կոչել զաղէրսերկու Սահակ վարդապետն յԱտեւան Սինօղիս եւ յետ յայտնելոյ նմա զՀայրապետեալսն ներողութիւն դարձուցանել նմա զվեղարն եւ զփիլոնն եւ ապա կարդալ նմա զկարեւոր զգուշացուցիչ խնամք, պատուիրել նմա մնալ մինչեւ ցառաջիկայ սուրբ Չատին ի միաբանակցութիւն ի վսնս սրբոյն Հռիփսիմեանց եւ քահանայապետ լինել անդ առանց մատուցանելոյ զսուրբ պատարագ:

Ի 21 յունւարի 1880 ամի: Թէպէտ սղութիւն հացի ծաղեալ յեւաշտութենէ տիրէ եւ Ռուսիական մասին Հայաստանի եւ քաղութր են յոգիս սպաստուն վասն պարենի, սակայն ի նկատի առեալ զմեծամեծ տառապանս վերահասեալս ի պատերազմական դորձողութեանց ի վերայ ժողովրդեանն Վասպուրականի, Աինօղս արժան դատի յորդոր կարգալ առ մերազնեայ ժողովուրդս բնակեալս յԱսորսիսան եւ ի Տրփիսիս քաղաք եւ ի զիւղօրայս նոցին, ի ձեռն թեմակալ Առաջնորդաց նոցին, ի նուիրատուութիւն կամաւոր յօգուտ սովիւոյն Վանայ, որպէս զի զամենայն զջան ի գործ արկեալ փութաւոյն ձեռն օգնութեան կարկառելոյ համարին եղբարց մերոց սովիւոց, որք ակն ունին առատ ողորմութեան ի կողմանէ Հայոց բնակեաց ի Ռուսիական բաժնին Հայաստանի, որք միշտ հօգակեալ են նշանաւոր տրոփք իւրեանց, որպէս զի վիճակաւոր Արքեպիսկոպոսունք յիշեալ երկուց թեմից տացեն ժապախեալ մատենան ի հոռիստորէ Հոգեւոր կառավարութեանց եւ զորձակալաց, ստորագրութեամբ ժողովել վկամաւոր նուէրն, եւ զժողովեալ զրամսն հետզհետէ առարեցեն փութով ի Աինօղն վասն հասարցանելոյ ըստ պատկանելոյն ի յանձնաժողովն Վանայ, եւ զայսմանէ բոլորադրութեամբ տալ հրամանաւ ի պարտապաշտման կատարումն նոցին Գերապատուութեանց Գէորգայ եւ Գարրիէլի Արքեպիսկոպոսաց, իսկ նախադանի յանձնաժողովոյն Վանայ Պատրիարքական Փոխանորդին Վասպուրականի Երեմիա Եպիսկոպոսի եւ Փոխ—Հիւպատոսի Ռուսիայ

ի վան քաղաքի վայելի Կամարական տալ զտնօրէնութենէն զտեղեկութիւն, իսկ ի հրամանադիրս Առաջնորդաց յաւելուլ զպատուէր զի զժողովարարութենէն հաղորդեսցեն եւ տեղական իշխանութեանն:

Ի 21 յունվարի 1880 ամի: Ընկալեալ ի նկատի զտեղեկութիւնս յառաջ քերեալս ի վերոյգրեալ յայտարարութեան, Սինօդս տեսանէ, զի Կոնսիստորիայն հակառակ մտաց կանոնական կոնդակի վեհափառ Կաթողիկոսի տնօրինեալ է զփոխադրութիւն Մովսէս քահանայի ի Բարիս գեղջէ ի քաղաքն Ելիսաւէտապօլ: Ուստի վասն այսօրինակ զործադրութեանցն առնել անդամոց նորին զխիստ նկատողութիւն, պատուիրելով փութով դարձուցանել զՄովսէս քահանայն ի տեղի քահանայազործութեան իւրոյ ի գիւղն Բարիս եւ ընդ նմին ծառացանել Թէ յինչ կայանան յանցանք Մովսէս քահանայի յարուցեալն քննութեան, զի քաց ի լոկ անբաւականութեանց զմեանէ ժողովրդեանն, չէ յարուցեալ յանցաւորութիւն ինչ ի վերայ նորոշ ըստ որում մարթ իւջէ ենթարկել զնա պատժապարտութեան:

Ի 21 յունվարի 1880 ամի: Ի պատճառս Թանգութեան ի վերայ հասնելոյ յաւելուլ ի վերայ 5500 րուրի ռոճկի վիճակաւորին վրաստանի Գարրիէլ Արքեպիսկոպոսի զհինգ հարիւր րուրիս որ լինի ընդամենն չորս հազար ռոճրի—զորմէ ծանուցեալ Կոնսիստորիային վրաստանի պատուիրել սկսեալ ի վէն այսք յունվարի շարունակել զտուչութիւն ռոճկի դեր: Գարրիէլ Արքեպիսկոպոսի ըստ հաշույ տարեկան չորս հազար ռուբլեաց, այնու զի քացի վերոյգրեալ զժամարաց մի՛ ծախեսցի դրամ ինչ վասն առաջնորդարանի եւ այլոց կարեւորութեանց առանց նախընթաց լուծման Սինօդիս, եւ վայսմանէ հաղորդել ի տեղեկութիւն գեր Գարրիէլ Արքեպիսկոպոսի:

Ի 25 յունվարի 1880 ամի: Ըստ որում տեղափոխութիւն քահանայից Դորին վեհափառութիւն համարելով հակառակ բուն ողւոյ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, վաղ ուրեմն արդիւնալ է կանոնական կոնդակաւ, ըստ այնմ որպէս քահանայք պարտին քահանայադործել ցմա՛հ ի տեղիս անդ իւրեանց, յորոց վերայ ծնունդաբաւր են, նոյնպէս եւ սրբազան պարտականութիւն է ժողովրդոց խնդրելոց զծնունդութիւն քահանայից վարիլ ընդ նոսա ցմա՛հ սիրով եւ խաղաղութեամբ, փոյթ կալնելով միամիտամայն հոգալ զաննդեան եւ զկենսական պիտոյից նոցա, որոց ծնունդորութեան լեալ են պատճառք, եւ ոչ Թէ յուզեալ ի չնչին իմն պատճառանաց կամ յատելութեանց իրիք, առ ոտն հարկանել զյարգ եւ զպատիւ քահանայակէն աստիճանին եւ ի քաց վարել զնոսա ի միջոյ իւրեանց: որով եւ լինիլ առիթ տարաբաղդութեան նոցա եւ զերդաստանի նոցա, եւ մանաւանդ զի առանց սուղացուցանելոյ օրինաւորապէս զյանցանս նոցա: Ուստի յանձնել հոգեւոր կառավարութեան Տախիշեւանո՛ւ ընդ ծնուն յատուկ անձին յայանելով զվերոյգրեցեալսն սիրաշահ բանիւք յորդորել զժողովրդականս վերին Ազուլեաց ի հաշտութիւն ընդ ծխական Մեսրոփ քահանայի տեղւոյն, յուշ առնելով նոցա զփոխադարձ սուրբ պարտականութեանց իւրեանց առ իրեարս եւ այնպէս վերականգնեալ ի նոսա զսէր եւ խաղաղութիւն ըստ յատուկ յրիստոնէական պարտականութեան նոցա, եւ այնպէս գուն զործել զնել զվախճան անբաւականութեանցն: իսկ ի հակառակ դէպս առնել զյետազօտութիւն բողոքանացն զքահանայէն եւ զհետեւանացն յայտնել Սինօդիս:

Ի 23 յունվարի 1880 ամի: Արաժնետե տարեկան արդիւնք թեմական դպրանոցին Հայոց Երեւանայ, հաղիւ հազ քաւականայ ի ծածկել զաւարեկան ամենակարեւոր ծախս նորին, եւ եւէ ի 16 յունիսի 1874 ամի վնարեցէ զբարդեալ եւ զհաշուեալ ի վերայ 1400 րուրիս, եւ այսուհետեւ շարունակեցէ ամ քստ ամէ վնարումն 200 ական քուրիաց, կառավարութիւն թեմական դպրանոցին ունի զժողարանայ եւ առ յապոյն զրկիլ ի նիւթական միջոցաց, եւ այնու խափանիւրց է յարատեւութիւն պահպանութեան նորին: Աւստի քստ ի վեր անյոր բացառեալ զօրոսւոր հանգամանացն, զներկայ խնդրագրութիւն հոգաբարձութեան սուրբ Գայիանեան օրիորդական դպրոցին Հայոց Երեւանայ թողուլ առանց հետեւանաց, զորմէ եւ ծանուցանել նմին եւ հոգաբարձութեան թեմական դպրանոցի տեղւոյն առանձին հրամանօք:

Ի 25 յունվարի 1880 ամի: Բովանդակագրութեամբ վերոյդրեալ յայտարարութեան հոգաբարձութեան թեմական դպրոցին Հայոց Շամուխոյ, հրամանադրել թեմական վերատեսչաց ուսումնարանաց հայոց եղևոց ի վիճակսն հայոց Ռուստատանի եւ թեմակալ առաջնորդաց, չնայտրել նուխեցի Մարտիրոսի Աբրահամեան, յոր եւ իցէ ուսումնարանս եւ ի ծխական դպրոցսն Հայոց վարել զուսուցչական շամ զայլ պարտաւորութիւնս ի պատճառս վերոյիշեալ արարմանց նորին:

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ

Հայ-հէայ Աղգանէր Ընկեր-Ըեան:

1-՝ Աղղանուէր ընկերութեանս նպատակն է Հայազգի իղական սեռի դաստիարակութեան օգնել:

2-՝ Ընկերութիւնս ունի երկու խողով մին Ընդհանուր եւ միւսն Գործադիր:

3-՝ Ընդհանուր խողովն որ կը բաղկանայ ամեն ընկերոհներէ, երեք ամիսն մի անգամ կը գումարի որոշեալ տեղ մը, եւ կը լսէ Գործադիր խողովայ պաշտօնավարութեան եռամսեայ տնդիկագիրը: Կը քննէ եւ կը հաստատէ հասոյթներն ու ծախիւրը, եւ ընկերութեան նպատակին հասնելու միջոցները կը տնօրինէ եւ կը յանձնարարէ Գործադիր խողովոյ զանոնք ի գործ դնել:

4-՝ Ընդհանուր խողովն յարտաքոյ կարգի նիստ ալ կը հրաւիրուի, երբ իւր Գիւանն կամ Գործադիր խողովն հարկ դատի:

5-՝ Հրաւիրագիրն կստորագրուի ի Գիւանէ, յորում կը նշանակուին օրն ու տեղը եւ օրակարգի խնդիրները:

6-՝ Ընդհանուր խողովն ատեան կը բանայ երբ Ընկերահեաց Թուոյն մէկ հորորդը ներկայ ըլլայ: Բացակայը կրնան իրենց գիտողութիւնները զրով հաղորդել խողովին, բայց նորա որոշմանց դէմ բողոքելու իրաւունք չունին:

7-՝ Ընդհանուր խողովոյ ղիւանը կը բաղկանայ երեք ատենապետէ եւ երեք ատենադպրէ, որը մէկ տարուան համար կընտրուին եւ վերընտրելի են:

8-՝ Ամեն նոր Ընկերուհի կամ Գործադիր խողովոյ եւ կամ գէթ երկու ընկերուհեաց միջոցաւ կը ներկայանայ Ընդհանուր խողովոյ հաւանութեանը:

9-՝ Գործադիր խողովը կը բաղկանայ եւթ ընկերուհիներէ, երկուրը Ատենա-